

TRABZON HALKEVİ DERGİSİ İNAN'DA YAYIMLANAN FOLKLOR METİNLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

An Examination of Folklore Studies In Trabzon Halkevi Magazine "İnan"

Çağla YILMAZ¹

ÖZET

Yeni kurulan cumhuriyet halka ulaşmak ve devlet ideolojisini halka benimsetmek için resmi eğitim kurumlarının yanında başka çalışmalar da yapmıştır. Bunlardan biri yetişkin eğitimi hedefi ile kurulan halkevleri idi. Cumhuriyetin ilk yıllarının en önemli eğitim ve kültür kurumlarından olan halkevleri birçok alanın araştırma konusudur. Halkevlerinin yürüttüğü alan çalışmalarını sürdüren derlemeciler yapmış oldukları gezileri, köycülük faaliyetlerini, derlemeleri dergilerde yayımlanmış ve yerelin sesini ulusala duyurmada önemli çabalar sarf etmişlerdir. Halk bilimi çalışmalarında halkevi derlemelerinin yeri önemlidir. Dönemde birçok eğitimci, aydın kişi gönüllü bir şekilde köylere gitmiş, şehir ile köy arasındaki uçurumun tespiti ve tamiri konusunda çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sistemli birer folklor çalışması olmasalar dahi folklorlardan faydalanarak yapılan ve folklorlara fayda sağlayarak sonuçlanan çalışmalardır. Bu alan çalışmalarının neticesinde de halkevi dergileri oluşturulmuştur. Halkevi dergileri yörenin renklerini barındırmaları açısından dikkate değer yayınlardır. Bu dergileri halkevlerinin dil ve edebiyat şubeleri çıkarmış ve her sayıda kurumun çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Trabzon Halkevi de kadrosu ve yayınlarıyla aktif çalışmış kurumlardan bir tanesi olmuştur. Yapılan çalışmalar İnan dergisinde yayımlanmış ve halka ulaştırılmıştır. Dergide folklor unsurları pek çok başlık altında ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Halkevinin yaptığı derlemeler, dil çalışmaları, köy gezileri, folklor geceleri gibi faaliyetler İnan vasıtası ile arşivlenmiştir. Trabzon yayla şenlikleri, halk şairleri, halk müziği, folklor geceleri, inanışlar, halk dansları, halk edebiyatı gibi yazılar yalnızca Trabzon özelinde değil Doğu Karadeniz illerinin birçoğu derlenerek dergide kendine yer bulmuştur. Çalışmamızda dergide yer alan bu folklor yazıları incelenmeye değer görülmüş ve ele alınmıştır. İnan dergisi ilk önce Mayıs 1937'de okuyucu ile buluşmuş ve 12 sayının ardından yayın hayatına ara vermiştir. Daha sonra "yeni seri" şeklinde adlandırılarak 1942 yılından Mayıs 1949'a kadar 52 sayı daha yayımlanmıştır. Bu çalışmada Trabzon Halkevi'nin kültür organı İnan dergisi folklor çalışmaları özelinde incelenecek ve yorumlanacaktır. Derginin 62 sayısı görülmüştür. Derlemecilerin konuları ele alış biçimleri ve metinler irdelenecek, bu metinlerden hareketle İnan'ın folklorlara yönelik dikkati değerlendirilecektir. Makale Trabzon Halkevi dergisi İnan'ın folklor çalışmalarını inceleyen betimsel bir çalışmadır.

Anahtar Kelimeler: Halkevleri, Trabzon Halkevi, folklor çalışmaları, halkevi dergileri, İnan.

ABSTRACT

The newly formed republic, implemented some operations for reaching the people and infusing the state ideology to the people, alongside the official educational institutions. One of these was the Community Houses (Halk Evleri) project, established for adult education. As Republic's one of the most important educational and cultural institutions of the early years, Halkevleri became a research subject in many areas. The compilers, sustaining the field works performed by Halkevleri, published the their trips, peasantry activities, compilations in journals and made notable efforts to publicize the voice of the local to the nation. The halkevi compilations have an important role in folklore studies. During that time, various educators and intellectuals volunteered to visit the villages, accomplished investigations how to identify and correct the urban-rural deficit. Even these were not systematic folklore study efforts, they made use of folklore and resulted in providing advantages to the folklore. Community journals (halkevi dergileri) were composed as a result of these field studies. Branches of language and literature of halkevleri published these journals and with each issue, information on the institutional activities was updated. Trabzon Halkevi was one of the institutions actively working with its staff and publications. The studies were published in the journal İnan and presented to the public. Various folklore topics have been handled and classified in the magazine under many titles. Halkevi activities such as compilations, language affairs, village survey visits and folklore evenings were archived by İnan. Articles on Trabzon Yayla (plateau) festivals, folk poetry, folk music, folklore evenings, beliefs, folk dances folk literature, not only specific to Trabzon, but many of the eastern Black Sea provinces were compiled in the journal. These folklore writings of the journal are considered wort of examination and discussed in our study. İnan Magazine met with the reader for the first time in May 1937 and paused after 12 editions. It was later called the "new series" and from 1942 to May 1949, another 52 editions were issued. In this study, the cultural organ of Trabzon Halkevi "İnan Journal" will be examined and interpreted in the specific context of folklore studies. 62 issues were examined. The way how compilers dealt with the subjects and the texts will be examined, based on these texts İnan's interest in folklore will be assessed. This article is a descriptive research examining Trabzon Halkevi journal İnan's folklore works.

Keywords: Community Centers (Halkevleri), Trabzon Halkevi, folklore studies, community journals, İnan.

GİRİŞ

Cumhuriyetin önemli kurumlarından olan halkevleri kapatılışının üzerinden yıllar geçmesine rağmen halen birçok disiplinin araştırma konusunu oluşturmaktadır. Halkevleri şubelerinin yapmış olduğu çalışmalarla açıldıkları bölgenin kültürel çekirdeğinin oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Bu çalışmanın amacı Trabzon Halkevinin yayın organı İnan dergisini ele alıp, derginin yapmış olduğu folklor, derleme ve kültür çalışmalarını değerlendirmektir.

Öcal Oğuz'un belirttiği gibi Türk folklor çalışmalarının özellikle taşra illerindeki derleme ve araştırmalar yeteri kadar bilimsel ve yöntemli olmasa da halkbilim derleme ve yayın açısından en parlak dönemlerinden biri olan Halkevleri dönemi (2013: 35) ele alınmaya değer bir zaman dilimini oluşturur. Bu kurumlar yeni Türk devletinin modernleşmesi için devletin resmî kurumlarının yetemediği noktalarda gönüllü hizmetler sunmuştur. Arzu Öztürkmen'e göre Halkevleri iki önemli misyonla faaliyete geçtiler. Bunlardan ilki Türk Ocakları ve Köycüler Cemiyeti gibi kökleri Jön Türk devrimine kadar uzanan bir sosyal reform misyonuydu. Diğeri ise yeni devletin Batılılaşma projesini pratiğe geçirecek sanatsal ve kültürel faaliyetleri başlatmak ve yürütmektir. Bu ikinci misyonun kendi içindeki en önemli ikilemi Batılı kültür formlarını tanıtmaya ve yaygınlaştırma çabalarını, bir millî kültür repertuarı oluşturmak için yerel derlemelere olan bağımlılıkla uzlaştırma zorunluluğuydu (2009: 71). Halkevleri bu amaca hizmet için "Batılı" olarak nitelendirilecek estetik anlayışını taşraya götürme ile taşradan derlenen malzemeyi ulusa yayma çalışmalarını eşzamanlı yürütmüştür.

Trabzon Halkevi 24 Haziran 1932 tarihinde açılan halkevlerinden biriydi. Trabzon, cumhuriyetin ilanının ardından ekonomik olarak kalkınmadığı için göç veren bir ildi. Nüfus kalabalıktı ancak iş seçeneği azdı. İbrahim Azcan'ın belirttiği gibi Trabzon Halkevi bu ekonomik ve sosyal şartlar altında Trabzon'da faaliyetlerine başladı. Sosyal yaşamın her tarafına yöneliyor ve ihtiyaç duyulan her alanda halka faydalı olmaya çalışıyordu (2003: 55). Trabzon Halkevi birçok şubesi ile aktif çalışmıştır. Bu çalışmalar köylere yardım, ücretsiz kurslar ve etkinlikler gibi hizmetlerdi.

Dil ve Edebiyat Şubesinin en önemli faaliyeti çıkardığı "İnan" dergisi idi. Dergi 1937 yılında yayın hayatına başlamış ve halkevleri kapatılana kadar aralıklarla da olsa yayımlanmıştır. Halkevi dergilerinin halkevi çalışmalarını herkese ulaştırmak, okur-yazarlık kazandırmak, taşranın sesini merkeze duyurmak gibi amaçları vardı. Derginin temelini oluşturan çalışmalar halkevine gönül vermiş kişilerin derlemeleriydi. Öztürkmen'e göre akademik folklor standartlarından uzak da olsalar bu ilk folklor çalışmalarının uzun vadede önemli katkıları olmuştur (2009: 116). Nesip Yağmurdereli "Halkevlerinin yurda yaptığı hizmetlerin en büyüğü mahallî değerleri bulup meydana çıkarmasıdır. Bu hizmetin inkılâbımızın ebedileşmesinde ve millî kültürün verimli hâle gelmesinde büyük rolü vardır. Halkevleri neşriyatı vasıtasıyla tamamen unutulmuş birçok şahsiyeti ortaya çıkarmış ve tarihimizin ana kaynakları arasına girecek birçok belgeyi toplamış bulunuyoruz." (Aktaran Azcan 2003: 62) dese de Trabzon Halkevi ve dergisi İnan'ın folklor çalışmaları özellikle ilk yıllar göz önünde bulundurulduğunda kısır kalmaktadır. Sanıyoruz ki cumhuriyeti "modern" algısına kıyasla görece "çağdışı" kalan folklor hiçbir zaman halkevlerinin öncelikli meselesi haline gelmemiştir. Selcan Gürçayır Teke'nin de belirttiği gibi cumhuriyet rejiminin halk tarafından benimsenmesine önem veren ve bunu faaliyetleriyle sağlamlaştırmaya çalışan halkevlerinin bu anlamda folklorla "mesafeli" bir duruş sergilediği ifade edilebilir (2016: 103). Folklor halkevleri çalışmalarında her zaman "gerekli" olduğu kadar var olmuştur.

İnan yayın hayatına başladığı 1937 yılının Mayıs ayındaki sayısında bulunan "İnan Niçin Çıkıyor?" başlıklı yazısındaki "İnan, yalnız kuvvetli bir inanmanın, hayata, millî hayata inanmanın, ülkü ve kültüre inanmanın ve nihayet Atatürk rejimine inanmanın yarattığı ölçsüz samimiyet içinde doğdu ve öyle yaşayacaktır.", İnan için yarım yok bütün var.", İnan'daki yazılar millî kültürü

ve millî ülküyü mihver yapacaktır. Altı ok İnan'ın programıdır.” gibi ifadelerle amacını ortaya koymuştur. Bu metinden de anlaşılacağı üzere diğer bütün Halkevi dergileri gibi İnan'ın da asıl amacı devlet ideolojisini halka ulaştırmaktır. Nurettin Güz, halkevlerinin misyonlarından birinin kültürel değerlerin ülkenin en ücra köşesine ulaştırılması olduğunu belirtir (2008: 79). Bu açıdan bakıldığında İnan'ın da bu amaç doğrultusunda çıkarıldığını söylemek yanlış olmaz.

İnan dergisindeki folklor yazılarında bölgesel değerler ön plana çıkmaktadır. Bu da Öztürkmen'in Halkevi dergilerinde vurgunun Anadolu kültürü üzerine olduğu söylemini ispatlar niteliktedir. Farklılıklar millî kültürün bir tür zenginliğini simgelemesinden hareketle birçok halkevi dergisinde olduğu gibi İnan'da da yerel araştırmalara yer verilmiştir (2009: 119).

Halkevleri dergilerinde folklorun teorisi ve metoduna dair makalelere rastlanır. Çeviriler ya da hususi yazılar folklor/etnografya ekseninde bilgi verir. İnan'da da bu minvalde bir yazı “Folklor” adı ile yeni serinin² 2. Sayısında 1942 yılında yayımlanmıştır. Dil ve edebiyat kolunun kaleme aldığı yazı folkloru “etnolojinin genişlemesi nispetinde ortaya çıkmış bir alan” olarak değerlendirir. Yazıda “Bu alandaki şeyler halkın arasına girilmedikçe keşfedilemeyen ananelerle halka doğru gidilmedikçe öğrenilemeyen his ve duyguları ifade, heyecanları terennüm eden şiirler, şarkılar, musiki havaları, rakslar ve halkın kendi zamanında yahut mazisindeki hayat ve hadisatı nakleden veya telakkisinin tarzını izah eden hikâye ve masallar gibi manevi kılık kıyafetten yemek kabına kadar cari hayatının nizamladığı ve ayarlandığı bütün maddi teferruatı ibarettir.” (1942: 31) denilerek folklorun sınırları çizilir.

“Objektifi pek geniş olan bu tetkiklerin çoğalmasi ve şumüllenmesi ve bölge bölge renklere ayrılması keyfiyeti husul bulunca, kütlede ayrı tabakaların ve bunların hayatlarında farklı durumların, muhtelif devirlerde ayrı şekil ve akışı göstermesi gibi bir tasnifi mümkün kıymakla adeta müstakilen ilmi bir mahiyet almışlardır. Derinleştikçe cevheri artan ve Etnolojiye hizmet ettiği kadar milletlerin hususi tarihlerinin birçok cihetini aydınlatması ile kıymet ve ehemmiyeti sezilen bu tetkiklere 1846 senesinde ilk defa ‘folklor’ ve bu tetkiklerle meşgul olanlara ‘folklorist’ denilmiştir.” (1942: 31)

İnan'dan alıntılanan yukarıdaki paragraf folklorun tanımını ve ilk olarak hangi yılda terimin kullanıldığını yazması dönemi için önemli bir dikkattir. Yazıdaki 1846 tarihi bilindiği üzere William Thoms'un Athenaeum dergisindeki makalesinde terimin kullanıldığı tarihtir. Trabzon Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu profesyonelliği tartışılrsa da folklor çalışmalarını Thoms'un makalesinde ele aldığı mantıkla yapacağını bu yazı ile bir temele dayandırmıştır.

Makalenin devamı daha çok Türkiye'de bu çalışmalara “her şey gibi yeni başladığı” ve “milletimizin bu cihetten bir serveti olduğunun anlaşılması” konusuna değinilir. Bu durumun Türkiye'deki liderliğini halkevlerinin yaptığı noktasına dikkat çekilir. Trabzon Halkevi de üzerine düşen görevi idrak etmiştir ve yayın hayatını ona göre sürdürecektir.

Halkevleri folklor çalışmalarının amatörlüğü ve bilimselleşmesi konusu zaman zaman dergilerde ele alınmıştır.³ İnan'da da bu noktaya değinilmiş ve “Heyecanla neşredilmiş olan ve bir başlangıç olan bu tecrübeleri, bundan sonra ilmi esaslara dayanarak devam ve tekemmül ettirmek azminde” (1942: 32) olduğu belirtilmiştir.

2. İnan dergisi ilk 12 sayı yayımlandıktan sonra yayın hayatına ara vermiş ve ardından yeniden çıkmaya başladığında “yeni seri” olarak yayımlanmaya başlanmıştır.

3. Osman Turgut Pamirli'nin Aksu'da yayınlanan “Folklor” başlıklı yazılarına bakılabilir.

Öztürkmen'e göre halkevi dergilerinde esas vurgu Anadolu kültürü üzerine olmuş ve yerel çeşitliliklerin hatta farklılıkların millî kültürün bir tür zenginliğini simgeleyen bir çerçeve içinde sunulduğu görülmüştür. Bu bağlamda, yerel araştırmalar yeni bir "bölgesel bilinç" tanımlarken, milliliğe karşı değil, tam tersine milliliğin vazgeçilmez bir parçası oldukları noktasına gönderme yapıyordu (2009: 119). Dil ve edebiyat şubesi de folklor yazısını bu konuya dikkat çekerek bitirmiştir. "Trabzon'un yarım bin yıllık hayatında Türk milletinin burada kökleşmedeki rolleri ve Türklüğün burada başlayışı ile yükselişi gibi siyasi tarihin ihtiva etmediği cihetlere de şamil bir folklor tetkiki hakikaten mühim bir mevzudur." (1942: 32) diyerek yapılacak çalışmaların folklorik dahi olsalar millileşmeye hizmet edeceklerinin altı çizilmiştir. Anlaşıyor ki İnan'ın siyasi tarihin göz ardı ettiği ya da yok saydığı Anadolu'dan yükselen Türkleşme konusunun Trabzon özelinde ele alınması gerektiği konusunda bir dikkati vardır.

1. Halk Edebiyatı Üzerine

Halkevi dergilerinin kültür malzemesi olarak en çok ele aldığı konular halk edebiyatı konuları idi. Dergiler yörenin önde gelen saz ve söz ustalarını keşfedip tanıtmayı görev edinmişlerdi. Gültekin'e göre halkevlerinin ödevlerinden biri "memlekette dile, edebiyata ait parçaları, o memlekette yetişmiş şairlerin eserlerini toplamak ve halka tanıtmak"tır (2016: 101). İnan, yaşayan ya da yaşamış birçok halk ve divan şairine sayfalarında bu görevle yer vermiştir. Yazarların duygularının oldukça hissedildiği bu yazılar genel olarak şairlerin tanıtımı ve eserlerinden örnekleri içermektedir.

Dergide kendine en çok yer bulan halk şairi Baba Salim'dir. Âşık, Trabzon Halkevi'nin kuruluşundan itibaren kurumda kendine yer bulmuş, birçok etkinliğe çağırılmış ve adına geceler düzenlenmiştir. Baba Salim, halkevinin folklor gecelerinde, İnan dergisinde sık sık yer almış ve sanatını gösterme fırsatı bulmuştur.

Halk şairi Mehmet Salim'e Büyük Taarruzun başladığı sırada halkı coşturan bir şiir okuduğundan dolayı memleketin babası kabul edilerek "Baba" mahlası verilmiştir (Duman 2012: 13). Şair hakkında yapılan son dönemin en kapsamlı çalışması olan Baba Salim Divanı tezinin ön sözünde Elif Şebnem Kobya, Baba Salim'i saz çalabildiği için âşık, şiirlerini irticalen değil de yazarak meydana getirdiği için kalem şuarasına mensup bir halk şairi (2008: II) olarak değerlendirir. Baba Salim, Trabzon gibi kemeçe ile atışmalar yapılan bir bölgede saz ve halk şiiri okuma özellikleri ile öne çıktığı için önemlidir.

Şairin İnan'da yayınlanmış iki muhammesi, bir gazeli, beş de şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerin ikisi Halkevlerine yazılmıştır. İnan'ın 23. Sayısında yayımlanan "Halkevilerine" ve 37. Sayısında yayınlanan "Halkevi" adlı şiirleri dikkate değer eserlerdir. Bu şiirlerde şair halkevinin güzelliklerinden, halka yapılan yardımlardan ve Millî Şef İnönü'ye olan saygısından bahsetmektedir. Ayrıca âşık, evlerin Atatürk'ten bir armağan olduğuna da değinir.

Hicrani mahlaslı halk şairinin tanıtıldığı yazı dizisi M. Kemal YANBEĞ tarafından kaleme alınmış olup beş metinden oluşmaktadır. Yanbeğ yazının girişinde Hicrani'nin kim olduğu, nerede yaşadığını aktardıktan sonra rüya görüp şiir söylemeye başlamasından bahseder. "Bir gece Hicrani'ye rüyasında bir halka takıyorlar.Hiç durmadan şiirler söyleyen şairin babası Hicrani'yi köylerinde çok olgun bir hocaya götürüyor....Hoca, Hicrani'yi dinliyor. Babasına merak etmemesini ve oğlunun büyük bir şair olacağını müjdeliyor." (1943: 14- 15) Yazı dizisinin diğer bölümleri Hicrani'nin şiirlerinden örneklerle devam eder. Muhtemeldir ki yazar şairden dinlediği hikâyeyi ve eserleri bu yazı

dizisinde okuyucuya aktarmıştır ancak bu konuda herhangi bir bilgi verilmediği için bu konuşmaların ortamı, derlemenin tarihi ya da kaynak kişinin özellikleri hakkında ciddi bir bilgimiz yoktur.

Mehmet Atay'ın kaleme aldığı Bayburtlu Celali yazı dizisi altı bölümden oluşmaktadır. Metnin girişinde Atay halk edebiyatı eserlerinin “Şifahi Edebiyat” şeklinde incelenmesi gerektiğini belirtir (1945: 30). Makalede Celali'nin yaşadığı yerin ve yaşam şartlarının ardından rüya görmesine dikkat çekilerek şair tanıtılmaya başlanmıştır. “Halk arasında dolaşan söylentilere göre küçük sıgırtmaç Ahmet bir dağ başında uyurken rüyasında “Erenler” koluna bilezik takmışlar. Küçük Ahmet uyandığında kendinde tuhaf bir coşkunluk hissetmiştir” (1945: 30).

Celali'nin eserlerinden muhtelif örnekler ve hayatından kısımlar ile yazı dizisi devam etmiştir. Atay yazının ikinci bölümünde “Celali'deki bu irticali nazım söyleme kabiliyet ve hareketlerini gören cahil ve görgüsüz köy halkı etrafına toplanmış onun bir cinnet alameti zannettikleri bu hallerine acınırlarken, onlara karşı söylediği koşmada şairin tasavvufi güzelliğe meftun sanatkar ruhunun ne kadar derin bir heyecan içinde olduğu anlaşılıyor.” (1945: 22) yorumu ile Celali'yi anlayamayan köylüye “cahil ve görgüsüz” demek sureti ile yazının birinci bölümünde aydınların öte durduklarını eleştirdiği köylüyü yermiştir. Aynı tavır şairin eşine söylediği koşmayı değerlendirirken de görülür. “Mütevazı ve cahil bir köy kızı ile hayatını birleştiren şair kendini tanıtmak, onun üzerindeki tesirin şiddetini artırmak için böyle haklı bir gurura kapılarak ona kendini methetmesi doğru olsa gerektir.” (1945: 24) Yazarın Celali'yi övmek için kullandığı bu sözler Halkevi derlemecilerinin köylüye bakışını ortaya koyar niteliktedir. Yazı dizisinin üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı bölümlerinde Celali'nin şiirlerinden örnekler verilmiştir.⁴

Halkevi derlemeleri sayesinde zamanla oluşan arşiv aslında edebiyat dersi müfredatının halk edebiyatı konularının temelini oluşturacaktı. Derlemeler birçok halk şairini, birçok türküyü bir araya topladı ve bölgesel çeşitliliği sağlamıştır. Bu çeşitlilik içinde pek çok destan metni, halk hikâyesi de bu sayede keşfedilmiş ve kaydedilmiştir. Dede Korkut da halkevi dergilerinde yer verilen metinlerdendi. İnan dergisinde de “Kanturalı Trabzon'da Trabzonumuzu İlgilendiren Bir Olay” adlı bir yazı dizisi M. Kemal Yanbeğ tarafından kaleme alınmıştır. Son yazının ardında –devamı var- ifadesi yer alsada yaptığımız taramada yazı dizisi ile ilişkili başka bir metne rastlanmamıştır.

“Tam duru bir hakikat olan bu olay mitoloji şekline girmiştir.” (1945: 10) şeklinde başlayan dizide yazar önce Oğuz boylarının tarihsel sürecinden bahsetmiştir. Anadolu'nun ve Türklerin geçirdiği tarihsel süreçler de metinde kendine yer bulmuştur. Oğuzların Rumlarla mücadeleleri ve seferleri hakkında bilgi verdikten sonra Kanturalı hikâyesi aktarılır. Hikâye aktarılırken de yer yer ağız özellikleri ve sözcüklerin yöresel anlam değişiklikleri metin aralarında görülmektedir. Kanturalı hikâyesi de yazı dizisinde kendine yer bulur.

Halk edebiyatıyla ilgili olarak İnan'da ilk seriden itibaren ortaklık gösteren mani derlemeleri göze çarpar. En kolay ulaşılabilen ürünler olan sözlü folklor türleri derlemecilerin en sık başvurduğu ürünler olmuştur. İnan'da da başta maniler olmak üzere birçok örnek görmek mümkündür. Trabzon halk müziğinin temelini oluşturan “atma türkü”ler mani formunda söylenen dörtlülüklerdir. İnan'da da çeşitli konularda mani derlemeleri yer almıştır. Yıldızlara Maniler, Dağlara Maniler bu başlıklardan bazılarıdır. Ayrıca sık sık fındığa ve hamsiye söylenmiş manilere de derginin sayfalarında rastlanmaktadır.

4. Dergi ayrıca 17. Sayısında Borlu Âşık Aydın'a, 18. Sayısında Figani'ye, 38. Sayısında Âşık Coşkun'a ve 42. Sayısında Âşık Hacı'ya yer vermiştir. Bu yazılar Âşıklar hakkında genel bilgiler veya Âşıkların birer şiirinden örnekler verilerek kısa tutulmuştur.

Nesip Yağmurdereli'nin 28. Sayıda yer alan "Memleket Masalları" dergideki masala dair tek yazıdır.

"Biz halk edebiyatı bakımından zengin bir milletiz. Bu edebiyatın içerisinde türlü mevzularda, çeşit çeşit masallar, menkıbeler, destanlar, türküler vardır. Tercüme ve adapte eserlerin kütüphanelerimizi istila ettiği şu günlerde milli zevkimizi tatmin edecek, hele yetişen yeni nesle milli bir terbiye verecek malzeme için halk edebiyatına başvurmak icap eder." (1947: 6)

Yağmurdereli'nin dikkat çektiği noktadan hareketle diyebiliriz ki dönem aydını halk edebiyatının "içine girilmemiş bir hazine" olduğunun farkındaydı ve eldeki malzemelerin derlenmemiş olduğundan sık sık dem vurulmaktaydı. Özellikle çocuk terbiyesi konusunda masalların derlenmesi ve neşredilmesine acilen ihtiyaç olduğu her fırsatta dile getiriliyordu. Ayrıca bu yazı Naki Tezel'in derleme ve yayınına atıfta bulunması hususunda değerlidir. Metinde ilk derleme masal kitabı olan "İstanbul Masalları" kitabı hakkında bilgi verilmektedir. Bu kitap hakkında verilen bilgilerin en ilginç çevirisi hakkındadır:

"Bu kitaptan seçilmiş otuz üç masal Fairy Tales From Turkey- Türk Peri Masalları adıyla İngilizceye çevrilmiştir. Bu tercüme masallarımızın değerini gösteren canlı bir vesikadır. İngiliz çocuklarının seve seve okudukları masallarımızı bizim çocuklarımıza daha bol daha çeşitli ve daha ucuz olarak okutmak için artık hiç zaman kaybetmemeliyiz" (1947: 6-7).

Yağmurdereli romantik bir bakış açısıyla İngiliz çocuklarının okuduklarını düşündüğü bu masalların artık kendi çocuklarımızla da buluşmalarının vakti geldi diyerek Halkevi dergilerini okuyan aydın kesimin dikkatini çekmeye çalışmıştır. Keloğlan başta olmak üzere İngiliz çocukları birçok masal öğemizi tanımış ve sevmiş olacaktı diyen yazar Keloğlan'a övgüler dizerek yazısını bitirir. Yazının sonunda Yağmurdereli'nin önerdiği halk masallarını, bütün yerli motiflere dikkat ederek, toplamak ve bunları cilt cilt neşretmenin millî bir hizmet (1947: 7) olarak görülmesi Halkevi derlemeciliğinin temelini oluşturan bakış açısıdır.

İnan dergisinin arşivine fıkra türü ile ilgili tek bir yazı girmiştir. O da derlemeden ziyade fıkra türüne dikkat çekmek için İbrahim Örs tarafından kaleme alınmıştır. Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bektaşî ve Bekri Mustafa gibi fıkra kahramanları bu yazıda anılmış ve türün halk için önemine değinilmiştir. Örs'e göre fıkralar içtimai hayatın bir aynasıdır. İyilikler, kötülükler, dertler, yaralar hep onlarda belirir, dile gelir. Fıkralarımız birçok çeşitleri ile her mevzuyu takviye edebilecek kadar boldur. Çok fıkra bilen bir insan, fikirlerini, düşüncelerini açabilecek bir silaha sahip oluşu hasebiyle daima dinlenebilir; can sıkılmaz. (1948: 7) diyerek hem türün hem de anlatıcılığın önemine dikkat çekmektedir. "Feylezoflar" olarak nitelendirdiği fıkra tiplerinin eserleri ile birlikte ölüp gitmesine gönlünün yazı olmadığını belirten yazar, fıkra türünün araştırılmaya ve canlandırılmaya muhtaç olduğunu aydınların dikkatine sunarak yazısını bitirmiştir.

Halk edebiyatı bağlamında değerlendirilebilecek bir diğer yazı "Köy Türküleri" adını taşır. Cevdet Alap tarafından kaleme alınan fındık toplayan günlükçülerin içinde geçirdiği bir günü okuyucuya aktarmıştır. Yazı yeni serinin 25. Sayısında yer almaktadır. Günlükçülerin hallerinin de anlatıldığı metinde atışmalara yer verilmiştir.

Bu konudaki son yazı "Erzurum Türküleri" başlığını taşımaktadır. Karadeniz kenti olmasa da türküler ele alındığı için metnin burada değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Yeni serisinin 21. Sayısında Nesip Yağmurdereli tarafından kaleme alınmış bir yazıdır. "Erzurum halkiyat itibari ile zengin bir memleket olduğu halde bu mevzu üzerinde bugüne kadar bir eser meydana getirilememiştir. Değerli sanatkâr Faruk Kaleli'nin himmetiyle meydana gelen birkaç Erzurum türküsünü radyomuzun "Yurttan Sesler Korosu" mütemediyen tekrarlayıp durmaktadır. Hâlbuki

millî musikimizin meydana gelmesinde halk melodilerinin ehemmiyeti pek büyüktür. Bu işe ehemmiyet vererek bunları toplamak musiki istikbalimiz için bir kazanç olur.” (1945: 10) sözleri ile derlemenin önemine dikkat çekmiştir. Bugün yapılacak derlemelerin geleceği inşa edeceğine değinerek millî repertuvar oluşturulması konusuna ve eldeki malzemenin çokluğuna eğilir.

2. Halk Müziği ve Dansı

İnan’daki halk müziği yazıları diğer halkevi dergilerinde de görüldüğü gibi türkü sözlerini yazıya geçirmekle sınırlı kalmıştır. Nota ve ezgilerle ilgili bilgilendirmeye rastlanmamıştır.

Yeni serinin 4. Sayısında Murat Uraz tarafından kaleme alınan “Milli Rakıslarımızdan Karadeniz Horonları ve Türküleri” adlı yazı halk dansları üzerine yazılmış İnan’daki nadir yazılardandır. Yazar bu metinde Karadeniz horonlarını tanımlamış ve millî oyunlar içinde horonları yerine değinmiştir. Çeşitli şehirlerin horonlardan ve horon türlerinden bahseden yazar yazısında Karadeniz kemençesinin özelliklerinden de bahsetmiştir. Uraz horonun oynandığı diğer çalgılardan, kemençe çalmanın usulünden ve atma türkülerden de bahsettiği yazısında çeşitli türkülere de yer vermiştir. Yazar aynı zamanda horon kıyafetlerinden de söz eder.

3. Folklor Derlemeleri

Tevfik Vural’ın derlemiş olduğu ve üç yazıdan oluşan Trabzon Folkloru başlığı altında yer alan “Düğün ve Evlenmeler” yazı dizisi dönemin Trabzon’unun evlenme geleneklerini ele almaktadır. İlk iki yazı farklı başlıklar altında incelenen evlenme geleneklerinden oluşur. Son yazıda ise yazar köy düğünlerini ele alır ve kent düğünü ile arasındaki farklara dikkat çeker. “Folklor bize her cemiyette halk yaşayışını, halk geleneklerini ve halk duygularını, öğreten bir bilgi olduğuna göre; konusuna aileden başlayıp ilk sözünü aileyi kuran bir erkekle bir dişi insanı ölünceye kadar birbirine bağlayan düğün ve evlenme hakkında söylemek zaruridir.” (1944: 25) sözleri ile yazar neden önce düğünleri ele aldığı açıklamasını yapar ve yazıda yer yer farklı folklor ürünlerin daha sonra ele alınacağını belirtir.

Yöreyi bilen folklor uzmanları tarafından sürdürülen alan çalışmaları, bölgesel değerlere önem veren halkevi dergilerinde yayımlanıyor ve bölgenin öne çıkan unsurlarına derginin sayfalarında çokça yer veriliyordu. Trabzon için bu unsurlardan biri hamsi idi. Dergide biri üç sayıdan oluşan yazı dizisi olmak üzere dört adet hamsi ile ilgili müstakil başlıklar bulunmaktadır. Bunlar dışında diğer yazılarda da hamsinin ele alındığı görülmektedir.

Trabzon’un coğrafi yapısının ve tarım alanı azlığının sonucunda insanların denize yöneldiğini belirterek “Bizim Karadeniz ve Halk” yazısına başlayan Tevfik Vural ekonomik değer taşıyan bu unsurun folklorik yansımalarını metnin devamında örneklemiştir. Evliya Çelebi’nin seyahatnamesinden “Trabzondur yerimiz/ Akça tutmaz elimiz/ Hamsi balık olmazsa/ Nice olurdu halimiz” dörtlüğü ile hamsi- ekonomi ve Trabzon ilişkisini tarihine değinen yazar “Karadeniz ile koyun koyuna yetişen insanların denizciliğinin fenni olmasa da dalgalara göğüs gererek hala işlerini yapmakta oldukları” (1943: 25) yöre halkı yüceltilerek belirtilir. Bu yazı dizisinde de yine Halkevinin değerlerinden Baba Salim’in “Hamsiye Hasret” isimli bir şiiri verilmiştir. Ayrıca yazarın burada Hamizade İhsan’ın “Hamsiname” eserine dikkat çekmesi de önemlidir. Hamsi yöre halkı için bu kadar önemliken, üzerine onlarca mani ve şiir tertip edilmişken elde müstakil bir eser bulunmamasının eksikliğine değinen yazar Hamsiname adlı kitabın yapılmış en toplu derleme olduğunun ifade eder.

Yazı dizisinin son bölümünde ise deniz ile ilgili geleneklere değinilmiştir. Yazar insanların deniz ile ilişkisini bir ibadete benzetir ve “Alaturbiya” adı verilen günlerde yapılan uygulamalardan örnekler verir:

“Temmuzun ilk günlerini, bilhassa uğurlu saydıkları Alaturbiyayı hiç kaçırmazlar. Alaturbiya günleri Temmuzun üçünde başlar. Aynı ayın sonuna kadar devam eder. Bu günlerin içinde de hassaten sayısı tek olan günleri daha tesirli sayarlar ki onlar da: Temmuzun üç, beş, yedi ve dokuzuncu günleridir. Bu günlerde denizde yıkananların ağrıları varsa kaybolur.; ekzema ve buna benzer cilt yaraları da varsa onlar da kaybolur. Ayrıca ekseri hastaları deniz havasına karşı ve deniz kenarında oturturlar. Yine Alaturbiya günlerinde çocuğu olmayan kısır kadınlar çocuk doğurmak için kırk bir dalga suyu ile yıkanır ki bu da gayet garip ve enteresan bir inanıştır.” (1944: 26)

Tevfik Vural detayları ile aktardığı ritüelleri “enteresan” olarak niteleyerek dışarıdan bir bakış açısı taşıdığını okuyucuya aktarmıştır. Makalenin başlangıcında da aktardığımız gibi her ne kadar iyi niyetli de olsa derleme çalışmalarını yapan kişiler derlenen köylerden olmadıkları için bir mesafe her zaman olmuştur. Aynı yorum bir sonraki uygulamada da karşımıza çıkar:

“Bunlardan başka buradaki sahil halkının garip bir adet ve inancı daha vardır ki o da ekseri asabi buhran geçiren ve akli maraza uğrayan hastaları tedavi için denizi birinci derecede hekim tanımlar. Bu gibi hastalara halk ‘sahiplidir’ der. Yani bu hastalar cinler ve periler tarafından zaptedilmiştir!” (1944: 27)

Uygulamayı aktaran yazar daha sonra yine şaşkınlık ifadeleri ile yazı dizisini bitirir. Bu mesafeli tutumlar halkevi derlemecilerinin eksik yönlerinden en öne çıkanıdır. Gürçayır’ın da belirttiği gibi halk arasında anlatılan efsane ve inanmalara bu küçümseyici bakış açısı, dönemin pozitivist ve aydınlanmacı yaklaşımının bir yansımasıdır. Anlatıların fen bilimleri ile açıklığa kavuşturulacağı düşünülmesi, bilimin açıklayamadığı yerlerde hurafelerin başlayacağı yanılsamasından kaynaklanmaktadır (2016: 118). Ayrıca yazar bahsedilen derlemelerin hiçbirinde profesyonel derleme kurallarına uymamış ve derleme ilgili hiçbir bilgiye metinde verilmemiştir. Öztürkmen’in belirttiği ve bizim daha önce değindiğimiz gibi folklor türlerini derleme yöntemleri hakkında derleyicilerin bilgilenmesi, iyi niyetli olmakla birlikte eksik ve hatta arşivcilik açısından hatalı yapılan birçok derlemenin selameti açısından önem taşımaktaydı. Halkevi dergilerindeki çoğu derleme, etnografi bilgisi açısından, derlenen kişilerin, mekânın belirtilmemesi ve derlemelerde icra boyutunun göz önünde bulundurulmaması açısından eksiklikler içeriyordu (2009: 131). İnan’da da gerek inanç, gerek uygulama birçok folklorik unsurun “-miş” dili ile aktarımı dikkat çekmektedir.

Fındık ve hamsi, Trabzon folklorunda kendine çokça yer bulmuş iki unsurdur. Bu öğelerin yer aldığı folklor ürünleri de fazladır. İnan dergisi de bu malzemelere sayfalarında sık sık yer vermiştir. Gerek halk edebiyatı ürünlerinde gerekse halk bilimi ürünlerinde bu iki “Trabzonlu” öğe İnan’ın hemen her sayısında bir şekilde karşımıza çıkar.

Yeni serinin 6. Sayısındaki “Folklor Denemeleri” bölümünde yer alan ve Tevfik Vural tarafından kaleme alınan “Halk ve Fındık” makalesinde “Trabzon ve havalisi köy halkının baş mahsulü” (1943: 9) olarak aktardığı fındığın halk edebiyatı ürünlerine de yansımasının doğal olduğunu belirtir ve metinde çeşitli örnekler verir. “Güzel yetişen fındık bahçesi hayırlı bir evlat gibidir.”, “Eğer Arabistan’da fındık olsaydı, peygamber hurmaya mekruh derdi.” (1943: 9) gibi ifadeler halkın fındığı aile ilişkileri, iyi insan olmak, dinen dahi kıymetli olmak gibi birçok örnekleme kullandığını göstermektedir. Yazının devamında Tevfik Vural fındık konulu birçok mani örneği verir.

“Halk ve Fındık” yazısını İnan’daki diğer fındık konulu metinlerden ayıran yazarın metin içinde fındıkla ilgili oyunlara ve uygulamalara da yer vermesidir. Yazar dokuz adet fındık oyununu sıraladıktan sonra “Karadeniz Karardı” oyununu tarif eder. Daha sonra “kocakarı ilacı” olarak nitelediği üç adet fındık uygulamasını aktarır. Bunlardan biri yılanlık hastalığına karşı, diğeri

rastık olarak kullanım için ve sonucusu da ikiz fındıkların nazarlık olarak kullanımı şeklindedir.

İnan'da Mehmet Atay yazarlığında yayımlanan bir seri yazı “Trabzon Folklorunda Fındık” adını taşımakta ve altı metinden oluşmaktadır. Metinlerin çoğu derlemedir ancak derleme bilgilerine rastlanmamaktadır. Atay da aynı şekilde yazısının başlangıcında fındığın yöre halkı için öneminden bahsetmiştir. “Yavuklusunu ziyarete giden delikanlının nişanlısına götürdüğü en kıymetli hediye bir mendil fındıktır.”(1947: 5) örneği ile fındığın değerinden bahseden yazar “Konuk ağırlamakta ikram edilen en değerli yemiş” (1947: 5) olarak nitelediği fındığın türkülerde göze çarptığından bahseder ve metni türkü örnekleri ile devam ettirir. Yazının diğer beş bölümünde yazar yalnızca türkü derlemelerine yer vermiştir. Toplamda 144 örnek metin bulunmaktadır. 1947 yılında yayımlanan 34- 35. Sayıların 14 ve 15. Sayfalarında metnin son bölümü bulunmaktadır. Örneklerin ardında “sonu var” ifadesi bulunsa da derginin sonraki sayılarında yeni bir “Trabzon Folklorunda Fındık” yazısına rastlanmamıştır.

Dergide yer alan bir diğer konu ile ilgili metin 17. Sayıda yer alan “Hamsi Bayramı” başlıklı yazıdır.

“Hıristiyanlıktan önce inanılan Tanrılardan hangisi adına, ne gibi anıtlar ve neler yapıldığını her ne kadar bilemiyorsak da birtakım şeylerin yapıldığını tahmin edebiliriz. Eski çağda Yunanistan'da halkın üzüme ve şaraba gösterdiği bağlılık ve minnet; onların düşüncelerinde bir Tanrı yaratacak ve bir sürü Bakus tören ve oyunlarına yol verecek kadar ileri gitmişti. Geçmiş zamanlara şöyle bir göz atınca insan, Trabzon'da da böyle hatıraların izlerini ramaktan kendini alamıyor. Ve diyor ki neden burada da eskiden bir hamsi mabedi veya bir anıtı yapıp dikilmemiş? Şu kıyılarda ve yamaçlarda ta eskiden beri yaşamış insanların ilk ve en bol yiyecekleri hamsi olmamış mıydı? Karadenizde belirli zamanlarda bir gümüş sel ve hatta bir ırmak gibi akan bu eşsiz niymete bir şükran duygusu neden doğmamış?” (Günel 1945: 25)

Abdullah Günel'in bu yazısı hamsiye bir kutsiyet yüklemesi ve geçmiş zamanlardaki Tanrı algısı ile konuya yaklaşması hayli ilginçtir. Son dönemde Trabzon'da kemeçe ile birlikte en öne çıkan imge taka/hamsi imgeleridir. Şehirde düzenlenen iki farklı spor organizasyonu; logo olarak hamsiyi seçmiş ve kullanmıştır. Birçok vakıf ve dernek de logolarında takayı kullanmayı tercih etmektedir. Günel'in 1945 yılında gündeme getirdiği bu durum bugün Trabzon'a ait bir değer olarak hamsinin kullanılması durumuna kadar gelmiştir. Yazar yazısını hamsi adına yazılmış en önemli eser olan “Hamsiname”den alıntılarla bitirir.

Deniz ve dolayısıyla suyun Trabzon adet ve inanmalarındaki yerine İnan'da örneklenen bir diğer anlatı Gırgır Suyu- Deliklitaş metninde karşımıza çıkar. Dergide inanç bağlamında bağımsız olarak yazılmış iki yazının ilki ilk serinin 2. Sayısında 1937 yılında yayımlanmıştır. Gırgır suyu, Deliklitaş adını taşıyan ve derleme niteliğindeki bu metin dönemin önemli bir halk inanışını okuyucu ile buluşturmuştur.

Yazarın yorumunu gerek noktalama işaretleri ile gerekse nidalarla aldığımız bu yazı konu hakkında bilgi almak için yörenin en yaşlısına gidilerek başlaması açısından genel kabul gören folklor anlayışı ile çalışmaya başlandığını göstermektedir. Yazar “mahallenin en yaşlısı Fadime Nine”den Gırgır suyunun menşeyini, hikâyesini ve şifalarını dinler ancak bu derlemede de diğer çalışmalarda olduğu gibi kaynak kişi hakkında ya da derlemenin diğer unsurları hakkında hiçbir bilgiye rastlanmaz. Halkevlerinde yapılan folklor derlemelerinde halk ve aydın arasındaki ciddi

5. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.hurriyet.com.tr/hamsi-uluslararası-arenada-15423988>

ayrım (Gürçayır Teke 2016: 109) Nurettin Erel'in üslubunda da görülür. "Hani şu bin bir derde deva (!) olan Gırgır suyu yok mu?" diyerek ötekileştiren duygularını henüz yazının başlangıcında okuyucuya aktaran Erel, "hayretle" devam ettiği yazısını "Ben, bu asırda hala suda kırklanıp, taştan geçmekle her derdine şifa uman zavallıların haline gülmek mi, acımak mı lazım geldiğini düşünüyordum." diyerek bitirir (1937: 16).

Halkla aydın arasındaki bu ayrım halkevlerinde yapılan derlemelerin çoğunda göze çarpar. Aydınlar, derlemeleri yaparken kimi zaman karşılaştıkları gelenekler ve uygulamalar karşısında "şaşırmakta" kimi zaman da ilk defa duyduklarını ya da gördüklerini "-mış dili" ile anlatmaktadırlar (Gürçayır Teke 2016: 109). Halkevi derlemecileri tercihen o yörenin insanı olsalar dahi "milletin efendisi" saydıkları köylüye bu yaklaşımları İnan'daki yazılarda da yer yer kendini göstermektedir. Bütün iyi niyetleri ile halka giden, köylüyü ulvi bir karaktere büründürecek kadar öven derlemecinin sesi yazıların sonunda yine kendine dönmüş, "köycünün sesi köylünün sesini bastırmıştır" (Öztürkmen 2009: 125). İkinci serinin 23. Sayısında yer alan ve 1946 yılında yayımlanan "Hidrellez" başlıklı yazı da bu fasılda ele alınabilir. Erel bu yazıda geleneklere ve Hızır anlatısına değinmiştir. "Trabzon'da bütün dini bayramların üstünde bir değer taşıyan Hıdırellez" (1946: 16) metinde her yönüyle aktarılır. Erel'in bu sefer Gırgırsuyu yazısından farklı olarak konuyu yorumsuz aktardığı dikkat çeker.

Karadeniz yaylacılık ve yayla şenlikleri ile bilinen bir bölgedir. Trabzon kenti de içinde birçok yaylayı bulundurmaktadır. Bu yaylalarda her yaz "dernek" denilen toplantılar düzenlenir ve bu derneklerde halk bir araya gelir. İnan dergisi de kentin bu özelliğini fark etmiş ve üç yazıda bu konuya değinmiştir.

Derginin yeni serisinin 1. Sayısında yer alan Honefter Derneği yazısı Abdullah Günel tarafından kaleme alınmıştır. Honefter Yaylası Trabzon'un Düzköy ilçesinin Çayırbağı beldesinin Honefter yaylasında günümüzde dahi yapılmayı sürdürülen bu şenliğe gidilmesi dikkate değer bir konudur. Günel, yazının ilk kısmında yolculuklarından bahsetmiştir. Ardından bölgenin güzelliklerinden bahseden yazar halkın beklediklerinden daha farklı çıktığını ve Halkevi ekibinin şaşırdığını belirtir. "Bir kısım köylü arkadaşlarla dünya ve yurt durumu hakkında konuştuk. Doğrusunu söyleyelim ki az da olsa bu konuşmadan çok memnun olduk. Zira biz bu yüksek yayla üstünde yaşayan ve toplanan köylü yurttaşlarımızın birçok şeylerden habersiz olduklarını ve icabında vatan ve millet vazifeleri karşısında ne yapmak lazım geleceğini pek bilemezler sanmış ve bu yolda onlara faydalı bilgiler vermeğe hazırlanmıştık." (1942: 15) Buradan da anlaşılacağı üzere köy gezilerine çıkan ekiplerin amacı yöresel tetkikler yapmaktan çok yöreyi bilinçlendirmektir. O sebeple köy gezileri niyetler çeşitli olsa da genelde devletin bölgeyi ziyareti ve hizmet verilmesi şeklinde olmuştur. "Açık söyleyeyim biz sizi uyandırmaya gelmişken sizden daha çok güven ve inanç alarak ayrıldık." (1942: 15) ifadesi bu bakış açısını özetler niteliktedir.

Köy gezilerinin asıl amacı Anıl Çeçen'den hareketle şehirli aydınlar ile köylüler arasındaki uçurumu kapatmak olduğu iddia ediliyordu. Hem coğrafi hem de kültürel açıdan ayrı olan bu iki kesimin birbirlerini tanımaları ve tamamlamalarının bu yolla sağlanması planlanıyordu (2018: 123- 162). İnan'daki yayla yazılarında görülen mesafe köy gezilerinin halka dokunmaktan ziyade halkı "keşfetmek" ölçüsünde kaldığını göstermektedir. Ömer Karaömerlioğlu'nun belirttiği gibi halkevi üyeleri bir mühendis, köylü bir projeydi adeta (2017: 63).

Günel'in Honefter derneğini anlattığı yazısında Honefter'in yerinin önemi, yayla hayatının ve yaylacılığın bir tanımına rastlamak da mümkündür. "Burada dernek kurulması pek eskiden adet olmuşa benziyor. Yerin adı ve hala bugün şifalı olduğu sayılan kaynağın bulunması vakti ile buradaki eski törenlerin dini bir şekilde yapıldığını anlatıyor. Pulathane Gümüşhane, Haçka

Trabzon istikametlerinden yaylaya çıkan yolların birleştiği bir nokta olması dolayısıyla sonraları bu toplantılar bu dediğimiz yerlerden de halkın gelmesi ile büyümüş bir dernek halini almış. Bugün olduğu gibi sonbahar mahsullerinin ve lüzumlu eşyanın bir alışveriş yeri yani büyük pazar yeri olmuş demektir.” (1942: 15) Bugün de Honefter derneğinin Trabzon’un en yoğun ve kalabalık geçen yayla şenliklerinden olması bu yazıyı önemli hale getirmektedir. Şartlar değişse de yerel değerlerin değişmediğini gösteren bu yazı yayla şenliklerinin faydalarından bahsederek devam etmektedir. “Geniş bölge köylerinin yılda bir veya iki defa bir araya gelmelerine fırsat veren bu dernek daha çok faydalar da verebilir. Bir defa burada herkes birçoklarını görmüş, tanımış oluyor. Alışveriş yapıyor, eğleniyor, yeni şeyler öğreniyor. Birkaç yönden faydalaniyor demektir. Bu da dört bucaktan gelenlerin bir arada bulunması ile oluyor.” (1942: 15)

İnan’da yer alan diğer yayla yazısı “Meserret ‘Mesebet’ Derneği” adı ile Dil-Edebiyat Kolu Başkanı Mehmet Atay tarafından kaleme alınmıştır. Yazı yeni serinin 33. Sayısından yer alır. Mesebet derneği Akçaabat’ın Mersin- Akçaköy beldelerine bağlıdır ve bir süre kutlanması durdurulmasına rağmen son yıllarda şenliklere yeniden başlanmıştır.

Yazar yazısına yayla hayatına övgü ile başlar. “Ta eski çağlardan beri Türk ırkının sosyal hayatı üzerinde çeşitli tesirler yapan yayla, bugün toplu yaşamının, sıhhat, eğlence ve ekonomik hayatın gelişmesinde rol oynayan ceddani geleneklerin en köklüsü olarak devam etmektedir. Kiraz ayı içinde Türk köylüsünün tek bir meşgalesi vardır: Yaylaya göç etmek. Herkes, halince kaderince, malını, davarını ve yaylada gerekli eşyasını alarak köyünün yayla ittihaz ettiği yüksek, serin ve otlak yerlerine çıkarlar. Türk köylüsü için dört beş ay devam eden yorucu rençberlik hayatının bir nevi dinlenme ve hazırlanma devresi demek olan bu temiz ve pastoral hayat başlı başına bir inceleme konusu olmakla beraber, bunların içinde, yaylacıların; eğlenmek, görüşmek ve alışveriş etmek maksadıyla tertip ettikleri “dernek”ler önemli bir mevki işgal ederler.” (1947: 9) Yazar yaylayı, yaylacılığı ve dernekleri övdükten sonra köylüyü de över. “Vefakâr ve misafirperver Türk köylüsü bu beklenmedik şehrili misafirlerine ne yapacaklarını bilmiyorlar. Ayran, kahve, çay, sadakat ve dostluk yüklü temiz iltifatlarla dolu tatlı tebessümler...” (1947: 9) Bunlardan sonra Atay, İlyas Ağa namı bir yaşlıdan dinlediği eski günleri aktarır. İlyas ağa yaylanın eski zamanlarında, vurgun günlerinden, gençliğinden bahseder ve ardından Atay’ın isteği üzerine Meserret yaylasına türkü atması için onu Mehmet Salih isimli bir türkücüye götürür. Yazar yazının sonunda bu atma türkülere de yer vermiştir.

Halkevi gruplarının köylüye bakış açısının en net şekilde hissedildiği bir diğer örnek yeni serinin 14-15. Sayısında yer alan “Karadağ Yaylası” yazısıdır.

“Köylü demek –kanaanımce- şu demektir: Şen ve basit bir yaşayış... Sonra kısa bir dil, şikâetsiz ve iyimser bir yürek... Ooh, ne kör ihtiras var, ne bezginlik veren adı siyaset ve menfaat dalaşları. Bu manevi temizliğin huzurunda hangi insan eğilmez yarabbi? Şimdiye kadar işlenmeyen bu asil cevherin, bu çarıklı faziletin işlendiği takdirde ne ulu bir mucize olduğunu göreceğiz. Ve işte o zaman, evet o zaman en büyük memleket davasını kazanmış olacağız. Buna inanıyorum.” (Lermioğlu 1944: 25)

Projesine aşkla yaklaşan bir “mühendis” edasıyla yazılan bu yazı romantik söylemlerle devam eder. Çocuksuz evlerin virane ineksiz ahırların facia olduğunu “keşfeden” yazar yaylayı “erenlerin diyarına girmiş gibi” hissederek tasvir eder.

“Dağ havası bir iksirdir; besler, doktor ve ilacın yapamadığını yapar. Dağlılarda cılız, sarı benizli bir insan görmedim. İğtidai sefalet buralarda umulduğu derecede müessir olamıyor. Sebep ve hikmetini mütehassis olmadığım için bilemem. Yalnız dağların Mesihi bir nefes gibi diriltici, saf ve kuru havasının şifakar tesirini kendimde denemişimdir. Acizane söyleyeyim; kasabada

dimağım paslı bir demir parçasıdır; ışıldamaz. Müfekkireme bir durgunluk bir cümudiyet çöker; işlemez. Yayla ise bana ani bir işleklik, taze bir kan ve heyecan verir. Uysallığın dimağıma yığıldığı sisleri dağıtır, zihnim açılır, okumak ve yazmak hevesi ve ihtirası benliğimi sarar. Bu, bende daimi bir haldir. Bedeni ve zihni sıhhatime şifa sunan Karadağı vatanımın ahlaki ismeti kadar severim.”(Lermioğlu 1944: 26- 27)

“Cennetten bir köşe” olan Karadağ yaylasını ve kendindeki tezahürünü anlatan yazar köylüyü kasabalıdan da üstün, farklı bir grup olarak tasvir etmiş ve yayla hayatının artılarını okuyucuya aktarmıştır. Halkevlerinin köylüyü yücelten bakış açısı folklor metinlerinin çoğuna hâkimdir. O dönemde de Trabzon’da yaylacılığın özel bir yer tuttuğu aşıkârdır. Yazılara konu olan derneklerin bugün bile devam ediyor oluşu önemli bir noktadır.

İnan dergisi sözlü kültür ürünlerini daha çok kendi fikirlerini halka ulaştırmak için bir vasıta olarak kullanıyordu. Halkın sözlü kültürüne dair üretimler ilk seride dergide kendine yer bulamasa da o sözlü kültür İnan’da aktarılmak istenene giden yardımcı olarak temsil edilmiştir. Çalışmalar daha çok köylüyü yüceltme odaklı yapılıyordu. Ancak yine de Karaömerlioğlu’ndan hareketle diyebiliriz ki halkevleri köycülüğü önüne konulan hedeflere, kırsal bölge hakkında bazı antropolojik bulgu ve kültürel bilgi toplama dışında erişemedi (2017: 63). Toplanan kültürel bilgi de bilimsel şekilde arşivlenemedi.

Halkevleri kendisini yetiştiremeyenleri yetiştirmeye çalışma (Güz, 2008: 81) amacıyla kurulmuşlardır. Bu kurumların yetiştirme algısı çok yönlüdür. Sanat, dil, tarım gibi çeşitli konularda halka yardım götürürken bir yandan da halkın elinde olanı yurda duyurmak amacındaydılar. Bu amaçları gerçekleştirmek için çeşitli şubeler altında örgütlendiler ve yerel malzemeleri derlediler. Folklorik unsurlar tespit edildi ve kaydedildi. Bu kaydedilen malzeme bir süre sonra çıkarılmaya başlanan İnan dergisi sayesinde hem tüm yurda ulaştı hem de arşivlere girdi. Trabzon Halkevi’nin yerel sanatçılara ve sanatlara değer verdiği açıktır ancak bu değerın sınırlı kaldığı da bir gerçektir. Özellikle ele alınan İnan dergisi kapsamında yerel kültüre verilen özel bir önem göze çarpmamaktadır. Halkevleri çalışmaları yöredeki malzemeye dikkatle eğilmemiştir. Yapılan çalışmalar da profesyonellikten uzaktır. Ayrıca incelenen folklorik yazı dizilerinin birçoğunun “devamı var” şeklinde bitirilerek yarım bırakıldığı tespit edilmiştir. Bu da Halkevlerinin planladıkları çalışmaları tamamlayamadıklarını düşündürmektedir.

SONUÇ

Trabzon Halkevi diğer Halkevleri gibi ulusalı yerele, yereli ulusala taşımak için uğraşmış ancak ilk yıllarda daha çok taşrada kendini “eksik” hisseden halkı ülkenin geri kalanından haberdar etmeyi önemsemiştir. Halkevleri yöre halkı tarafından kabul görünce ve İnan dergisi daha kolay ulaşılabilir olduğunda kültürel malzeme daha çok değerlendirilmiştir. Ancak İnan’da kültür çalışmaları kopuk derlemelerden ve kaydetmeden öteye gidememiş, Trabzon Halkevi tarafından sistemli bir kültür çalışması yürütülmemiştir. Halkevlerinin ilk yıllardaki çalışmalarının dikkati daha çok merkezin sesini yöreye getirmek üzerinedir. Zamanla bakış açısı yöresinin sesini ulusala ulaştırmak şekline dönüşecektir. Halkevlerinin horon ekibi oluşturmak, halk şairlerini anmak, yayla şenliklerine dikkat çekmek gibi çalışmalarının daha çok kırklı yıllardan sonra yoğunlaştığı görülmektedir.

Dergide yayımlanan halk edebiyatı yazıları millî şuuru uyandırmak, Trabzon halkının Türklüğünün meşruiyetini sağlamak, Türklük bilincini aşımak gibi amaçlara hizmet etmiştir. Ayrıca dergiden halk edebiyatı ürünlerini kaydedilmesi ve yerel arşiv oluşturulması açısından faydalanılmıştır. En öne çıkan halk şairi Baba Saim’dir. Onun dışında yerel sanatçılar dergide kendine fazla yer bulamamıştır. Özellikle kemençe sanatçılarının üzerine eğilmemiş olunması düşünülmesi gereken bir konudur.

Derleme çalışmaları yöre halkını ziyaret, köylüye değer vermek, halkevi çalışmalarını taşraya götürmek gibi amaçlar taşıyordu. Bu ziyaretler sırasında yapılan alan çalışmaları dergi içeriğinde kendine yer bulmuştur. Esas amacın folklor ürünlerini derlemekten ziyade yöre halkına yerel değerlerinin de kıymetli olduğunu hissettirmek olduğu düşünülebilir. Cumhuriyeti temsil eden “aydın” kesimin kırsala değer verdiğini gören köylünün yeni rejime daha da fazla bağlanması beklenmiştir. Dergideki halk müziği ve dansı görece kısır kalmış, yine derleme ve kayıttan öteye gidememiştir.

Sonuç olarak Trabzon Halkevi ve İnan dönemin kaydını tutmak, yörenin nabzını ölçmek için çalışmış, Cumhuriyet değerlerini Trabzon’un değerleri ile harmanlamak için uğraşmış ve folklor çalışmalarını bu çerçevede yürütmüştür.

KAYNAKÇA

- Alap, Cevdet. 1946. "Köy Türküleri". İnan. 25: 28.
- Atay, Mehmet. 1945. "Bayburtlu Celali". İnan. 17: 30- 31.
- 1945. "Bayburtlu Celali 2". İnan. 18: 22- 24.
- 1945. "Bayburtlu Celali 3". İnan. 20: 17- 21.
- 1947. "Meserret Derneği". İnan. 33: 9.
- 1947. "Trabzon Folklorunda Fındık". İnan. 29: 5- 6.
- 1947. "Trabzon Folklorunda Fındık". İnan. 30: 13- 14.
- 1947. "Trabzon Folklorunda Fındık". İnan. 31: 10- 11.
- 1947. "Trabzon Folklorunda Fındık". İnan. 32: 12- 13.
- 1947. "Trabzon Folklorunda Fındık". İnan. 33: 13- 14.
- 1947. "Trabzon Folklorunda Fındık". İnan. 34- 35: 14- 15.
- Azcan, İbrahim. 2003. *Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi*. Trabzon: Serander Yayınları.
- Çeçen, Anıl. 2018. *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Dil ve Edebiyat Kolu. 1942. "Folklor". İnan. 2: 31- 32.
- Duman, Mustafa. 2012. *Trabzon'a Armağan*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Erel, Nurettin. 1937. "Gürgirsuyu, Deliklitaş". İnan. 2: 15- 16.
- 1946. "Hidrellez". İnan. 23: 15- 16.
- Günel, Abdullah. 1942. "Honefter Derneği". İnan. 1: 14- 15.
- 1945. "Hamsi Bayramı". İnan. 17: 25- 27.
- Gürçayır Teke, Selcan. 2016. *Türk Halk Biliminde Derleme Çalışmalar, Tartışmalar*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güz, Nurettin. 2008. "Kültür Ocakları Olarak Halkevleri ve Halkevleri Dergileri". Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim. Eğitim Kitabevi Yayını. Konya: 65- 95.
- Karaömerlioğlu, Asım. 2017. *Orada Bir Köy Var Uzakta Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kobya, Elif Şebnem. 2008. *Baba Salim Divanı*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Lermioğlu, Eyüp Sabri. 1944. "Karadağ Yaylası". İnan. 14- 15: 25- 27.
- Oğuz, Öcal. 2013. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Örs, İbrahim. 1948. "Fıkra Dair". İnan. 36: 7-8.
- Öztürkmen, Arzu. 2009. *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tevfik Vural. 1943. "Halk ve Fındık". İnan. 6: 9- 12.
- 1943. "Bizim Karadeniz ve Halk". İnan. 8: 25- 28.
- 1943. "Bizim Karadeniz ve Halk 2". İnan.9: 24-27.
- 1944. "Bizim Karadeniz ve Halk 3". İnan. 10: 25- 27.
- 1944. "Düğün ve Evlenmeler". İnan. 11: 25- 28.

- 1944. “*Düğün ve Evlenmeler 2*”. İnan.12: 21- 26.
- 1944. “*Düğün ve Evlenmeler 3*”. İnan. 13: 26- 28.
- Uraz, Murat. 1943. “*Milli Rakıslarımızdan Karadeniz Horonları ve Türküleri*”. İnan. 4: 21- 24.
- Yağmurdereli, Nesip. 1943. “*Trabzon Halkiyatı ve Baba Salim*”. İnan. 5: 28- 31.
- 1945. “*Erzurum Türküleri*”. İnan. 21: 9-11.
- 1947. “*Memleket Masalları*”. İnan. 28: 6- 7.
- Yanbeğ, M. Kemal. 1943. “*Hicrani*”. İnan. 7: 13- 20.
- 1943. “*Hicrani 2*”. İnan. 8: 10- 13.
- 1943. “*Hicrani 3*”. İnan. 9: 15- 18.
- 1944. “*Hicrani 4*”. İnan. 10: 13- 14.
- 1944. “*Hicrani 5*”. İnan. 11: 11- 14.
- 1945. “*Kanturali Trabzon’da*”. İnan. 16: 10- 13.
- 1945. “*Kanturali Trabzon’da 2*”. İnan. 17: 10- 13.